

Fırat Üniversitesi Veteriner Fakültesi Öğrencilerinin Çevre Sorunları Konusunda Görüşleri Üzerine Bir Çalışma

Rahşan ÖZEN, Abdullah ÖZEN

Fırat Üniversitesi Veteriner Fakültesi Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı, 23119 ELAZIĞ

*Corresponding author e-mail: rozen@firat.edu.tr, rahsanozen@hotmail.com

ÖZ

Bu çalışma, veteriner hekimliği öğrencilerinin çevre sorunları konusundaki görüşlerinin belirlenmesi amacıyla yürütüldü. Bu amaçla, Fırat Üniversitesi Veteriner Fakültesinde öğrenim gören, 20 öğrenciyle gönüllülük esasına göre mülakat yapıldı. Nitel araştırma yöntemiyle yürütülen çalışmada, verilerin değerlendirilmesinde içerik analizi uygulandı. Çevre sorunları konusunda katılımcıların, öncelikle kirlilik kaynaklı sorunlara yoğunlaştıkları tespit edildi. Katılımcılar, veteriner hekimlerin çevre sorunları konusunda toplumun bilinçlendirilmesi, veteriner tıbbi atıklardan kaynaklanan kirlilik ve kontrolsüz ilaç kullanımı konularında sorumluluk almaları gerektiği yönünde görüş bildirdi. Tüm bulgular birlikte değerlendirildiğinde, katılımcıların dünyada ve Türkiye’de yaşanan çevre sorunları, veteriner halk sağlığının önemi ve veteriner hekimliği uygulamalarına bağlı çevresel riskler konularında farkındalığa sahip oldukları sonucuna varıldı.

Anahtar Kelimeler: Çevre sorunları, Fırat Üniversitesi, veteriner halk sağlığı, veteriner hekimliği öğrencileri

A Study of Fırat University Faculty of Veterinary Students' View on Environmental Issues

ABSTRACT

This study was conducted to determine the opinion of the veterinary students about environmental issues. To this aim, studying in the Faculty of Veterinary Medicine, Fırat University, 20 students whom were interviewed on a voluntary basis. In this study conducted with qualitative research methods, content analysis was applied to the evaluation of the data. Participants primarily focused on pollution-related problems. They have expressed the opinion: Veterinarians should take responsibility to raise awareness of society, environmental problems caused by veterinary medical waste, and uncontrolled drug use. Taken together, participants have awareness about environmental problems experienced in Turkey and, in the world; importance of veterinary public health and environmental risks which related veterinary services.

Keywords: Environmental issues, Fırat University, veterinary public health, veterinary students

To cite this article: Özen R. Özen A. *Fırat Üniversitesi Veteriner Fakültesi Öğrencilerinin Çevre Sorunları Konusunda Görüşleri Üzerine Bir Çalışma* *Kocatepe Vet J. (2017) 10(4): 247-255.*

GİRİŞ

İnsanoğlu evrende varoluşundan bu yana doğadan çeşitli şekillerde yararlanmış, sahip olduğu bilgi birikimine ve teknik ilerlemeye koşut olarak doğaya egemen olmaya çalışmıştır (Türküm 1998, Özen 2003, Keleş ve Hamamcı 2005). Zamanla bilimin olanaklarından da faydalanan insan, çevreyi sınırsızca kullanmaya hatta sömürmeye başlamış; böylelikle doğa ile var olagelen uyumunu bozmuştur (Keleş ve Hamamcı 2005). Son 200 yıla damgasını vuran Sanayi Devrimi ve sonrasında başlayan doğaya müdahale dönemi, yeryüzünde onarılamayacak çevre sorunlarına yol açmıştır (Türküm 1998, Keleş ve Hamamcı 2005). Bu süreçle ortaya çıkan farklı kirlenme türlerine 2'nci Dünya Savaşı sonrası artan dünya nüfusu ve doğal kaynakların aşırı kullanılmasının da eklenmesiyle günümüzde çevre, büyük bir tehdit ile karşı karşıya kalmıştır (Berkes ve Kışlalıoğlu 1994, Erol 2005, Aksoy ve Karatekin 2011). Tüm bunlara rağmen, insanoğlu uzun süre doğaya verdiği zararlardan habersiz yaşamış; çevre ve çevrenin geleceği konusunda kaygılar ancak 20'nci yüzyılın ikinci yarısından sonra dile getirilmeye başlanmıştır (Kabaş 2004, Keleş ve Hamamcı 2005).

Geleceklerini kurtarmak için çabalayan günümüz toplumlarının, özellikle bozulan ekolojik dengenin yol açtığı olumsuz etkileri en aza indirmeye yönelik ciddi adımlar attıkları görülmektedir (Aşlım ve ark. 2012). Ancak, çevre sorunlarının oluşumunda, çözümünde ve daha da önemlisi önlenmesinde devletlerin olduğu kadar bireylerin de sorumluluğu bulunmaktadır. Bireylerin çevre bilincinin geliştirilmesi ancak çevre eğitimi ile mümkün görülmektedir. Çevre eğitiminin olabilecek en erken yaşlarda başlatılması önerilirse de sonraki eğitim basamaklarında verilecek çevre eğitiminin de, bireyin çevre sorunlarına bakışını ve sergilediği tutumu belirleyeceği açıktır (Ek ve ark. 2009).

Her ne kadar veteriner hekimliği uygulamalarının genellikle ev hayvanları ve çiftlik hayvanları ile ilgili olduğu düşünülse de, bugün veteriner hekimlerin, aslında çok daha geniş bir alanda çalıştıkları, insan ve çevre sağlığı ile ilgili konuların da çalışma alanları arasında yer aldığı kabul edilmektedir (Cevizci ve Erginöz 2008). Veteriner hekim adayları, öğrenim hayatları boyunca çevre, hayvan ve halk sağlığı ile ilgili dersler almakta ve mezuniyetlerinde çevreyi koruyacaklarına dair ant içmektedirler (Nielson 1992, Tayar 2015, WHO 2015).

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de çeyrek yüzyıla yakın bir zamandır çevreye ve çevre sorunlarına yönelik duyarlılık ve farkındalık artmaktadır. Bu alana yönelik olarak gerek dünyada gerekse Türkiye'de çeşitli gruplar üzerinde birçok çalışma (MacDonald ve Hara 1994, Kasma-Ronkainen ve Virokannas 1996, Hokka ve ark. 1999, Çelen ve ark. 2002, Hunter ve ark. 2004,

Özdemir ve ark. 2004, Vaizoglu ve ark. 2005, Ek ve ark. 2009, Meydan ve ark. 2009, Kalıpçı ve ark. 2010, Aksoy ve Karatekin 2011, Şenyurt ve ark. 2011, Yıldırım ve ark. 2012) yürütülmüş olsa da, veteriner hekimliği alanında konu ile ilgili yapılan bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Bu nedenle, bu alanda ilk olma özelliği taşıyacak ve veteriner hekimliğine veri sağlayacak olan bu araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, veteriner hekimliği öğrencilerinin çevre sorunlarına yaklaşımlarını ortaya koymak ve çevre sorunlarına duyarlılıklarını belirlemek amaçlanmıştır.

MATERYAL ve METOT

Çalışmada nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Nitel araştırma, herhangi bir şekilde istatistiksel işlemler ya da başka bir sayısal araç olmaksızın verilerin üretildiği araştırma yaklaşımıdır (Altunışık ve ark. 2005). Nitel araştırma yönteminin, ne, nerede, ne zaman soruları yanında niçin ve nasıl sorularına odaklanılmasına olanak sağlaması nedeniyle, bu araştırmanın problemine yanıt bulunmasında en uygun metot olduğu söylenebilir. Araştırmanın verileri, araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış anket formu ile yüz yüze görüşme tekniği uygulanarak elde edilmiştir.

Görüşmeler, 2012-2013 Eğitim-Öğretim Yılı Bahar Yarıyılında Fırat Üniversitesi Veteriner Fakültesinde (FÜVF), her sınıftan ikisi erkek ikisi kadın olmak üzere toplam 20 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Veriler çözümlenirken, katılımcıların isimleri kullanılmamış, kimliklendirme yapmak için K1, K2..... K18, K19, K20 kodları kullanılmıştır.

Araştırma soruları:

1. *Dünyada yaşanan en önemli çevre sorunu/sorunları nelerdir?*
2. *Türkiye'de yaşanan en önemli çevre sorunu/sorunları nelerdir?*
3. *Çevre sorunlarına karşı duyarlı mısınız? Çevreyi korumak için neler yapıyorsunuz?*
4. *Veteriner hekimlerin çevre koruma konusunda görevleri var mı? Varsa, nelerdir?*

Verilerin analizi

Araştırmacıların katılımcılarla yüz yüze gerçekleştirdiği görüşmeler, katılımcıların izinleri alınarak ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Kaydedilen veriler, daha sonra metne dönüştürülmüş; bu metinler katılımcılara kontrol ettirilerek, ifadelerin eksiksiz ve yanlışsız olduğunu doğrulamaları istenmiştir. Bu yolla verilerin güvenilirliği sağlanmaya çalışılmıştır. Bu veriler daha sonra NVivo10'a aktararak analize tabi tutulmuştur. Bu analizlerde içerik analizi yönteminden faydalanılmıştır. Yukarıda aktarılan

araştırma sorularının her biri birer şemsiye kategori olarak kabul edilmiştir. Bu sorulara alınan yanıtlar ise alt kategorileri oluşturmuştur.

BULGULAR

Katılımcılara yöneltilen sorulardan ilki olan "Dünyada yaşanan en önemli çevre sorunu /sorunları sizce nelerdir?" şeklindeki soruya verilen yanıtlar Şekil 1'de verilmiştir. Yanıtlar incelendiğinde, çevre sorunlarının nedenlerinin ve sonuçlarının aynı kategoriymiş gibi değerlendirerek ele alındığı anlaşılabilmektedir. Bu nedenle yanıtlar, Şekil 1'de aktarılırken 'Nedenler' ve 'Sonuçlar' kategorileri altında sınıflandırılmıştır. 'Sonuçlar' kategorisi altına alınan sorunlar ise birbirlerine yakınlıkları dikkate alınarak 'kirlilik', 'çölleşme', 'nüfus artışı ve kentleşme', 'iklim ile ilgili sorunlar' ve 'diğer konular' olmak üzere beş alt kategoride sunulmuştur. Katılımcıların dünyadaki önemli çevre sorunlarıyla ilgili değerlendirmelerinde, özellikle altını çizdikleri konuların başında 'hava kirliliği', 'genel çevre kirliliği' ve 'atık' konularına dikkat çektikleri görülmektedir (Şekil 1).

Araştırmanın problemlerinden ikincisi Türkiye'de yaşanan en önemli çevre sorunlarını belirlemeye yöneliktir. Katılımcıların yanıtları gruplandırıldığında, vurgulanmak istenen konuların, genel olarak, dünyadaki çevre sorunlarıyla aynı olduğu anlaşılmaktadır. Bu sorunlar içerisinde bir sıralama yapılacak olursa, sorun sıralamasının 'hava kirliliği', 'atıklar' ve 'su kirliliği' şeklinde olduğunu söylemek mümkündür. Her ne kadar, bu başlık altında değerlendirilen konular dünyadaki önemli çevre sorunlarıyla büyük oranda benzerlik gösterse de, 'ormanların tahrip edilmesi', 'gürültü kirliliği' ve 'çarpık kentleşme' konularının, Türkiye'de önemli çevre sorunları arasında olduğunu düşünen katılımcı sayısı daha fazla olmuştur (Şekil 2).

Katılımcılar, "Çevre sorunlarına karşı duyarlı mısınız? Çevrenin korunması için neler yapıyorsunuz?" şeklindeki soruya; genel olarak duyarlı oldukları (K2-K9, K11-K19) yönünde yanıt vermişlerdir. Öte yandan üç katılımcı (K1, K10, K20) kendilerini "duyarlı değil" şeklinde tanımlamıştır. Ancak gerek çevre sorunlarına karşı duyarlı olmadıklarını düşünen bu üç katılımcı, gerekse diğer katılımcıların, çevre sorunları konusunda neler yaptıklarına dair soruya yanıtları; "atıkları çöpe atmak" ve "atıkları ayırtmak" şeklindedir. Genel olarak atık ve geri dönüşüm kavramları etrafında toplanabilecek sorunlardan söz eden katılımcılardan farklı olarak, bir katılımcı, çevreyi korumak (K12) için sigara içmediğini beyan ederken, bir diğeri (K8) ise "kendini geliştiriyor olmayı" çevreyi korumak için yaptığını ifade etmiştir. Bu parametreyle ilgili yanıtlar Şekil 3'te kategorize edilerek verilmiştir.

Araştırmanın son sorusu olan "Veteriner hekimlerin çevrenin korunması ile ilgili görevleri var mı? Varsa nelerdir?" şeklindeki sorulara verilen yanıtları; 'doğrudan görevler', 'dolaylı görevler' ve 'diğer' konular olmak üzere üç ana başlığa ayırmak mümkündür. Bu sınıflandırmaya göre katılımcı görüşlerinin dağılımı Şekil 4'te verilmiştir.

Katılımcılar arasında veteriner hekimlerin bir bilgilendirme misyonu olması gerektiği yönünde neredeyse bir görüş birliği vardır. Bu parametrenin dolaylı görevler arasında sayılabilecek en önemli parametre olduğu düşünülebilir.

Katılımcıların bilgilendirme konusundaki görüşleri şu şekildedir:

"Veteriner hekimler, evcil hayvan besleyenleri bilgilendirebilirler." (K1)

"Çevresindekilere çevre konusunda kurslar vermeli, onları bilgilendirmeli" (K2). "Hayvan sahiplerini ve toplumu bilgilendirme görevi var." (K4)

"...Halkı bilinçlendirebilirler." (K5)

"Hasta sahiplerini bilgilendirebilirler." (K8, K11, K16)

"İnsanları bilgilendirme görevleri var her şeyden önce. Çevre ve ziraat mühendisleri ile birlikte köylerde seminerler düzenleyebilir, konuşmalar yapabilirler. Çevreden nasıl yararlanılacağını, topluma nasıl hareket edebileceklerini anlatabilirler." (K10)

"Veteriner hekimler halkı bilinçlendirebilirler. Çevre sorunlarının biteceğini sanmıyorum. Toplum olarak eğitilmiş eğitimciyiz..." (K14).

"Toplumu bilinçlendirme görevleri var." (K15)

"Hayvan sahiplerini hayvanlarının dışkılarını toplaması konusunda uyarabilirler, olabilecekler hakkında bilgilendirebilirler..." (K18).

"Veteriner hekimlerin bilinçlendirme görevleri var." (K19)

Katılımcılardan ikisi (K4, K20) veteriner hekimlerin profesyonel bir sorumluluk almak suretiyle yetkili makamları harekete geçirme misyonu üstlenebileceklerini belirtmektedir:

"Veteriner hekim bilinçli hareket etmelidir. Çevre konusunda eksiklikleri söyleyebilir, ilgili yerlere bildirebilir..." (K4)

"Ayrıca bazı durumlarda tutanak tutup üst makamları bilgilendirebilirler." (K20)

'Dolaylı ödevler' başlığı altında toplanabilecek ikinci konu ise insan sağlığının korunmasına ilişkin görevlerdir. Bu görevler ile ilgili görüşler şunlardır:

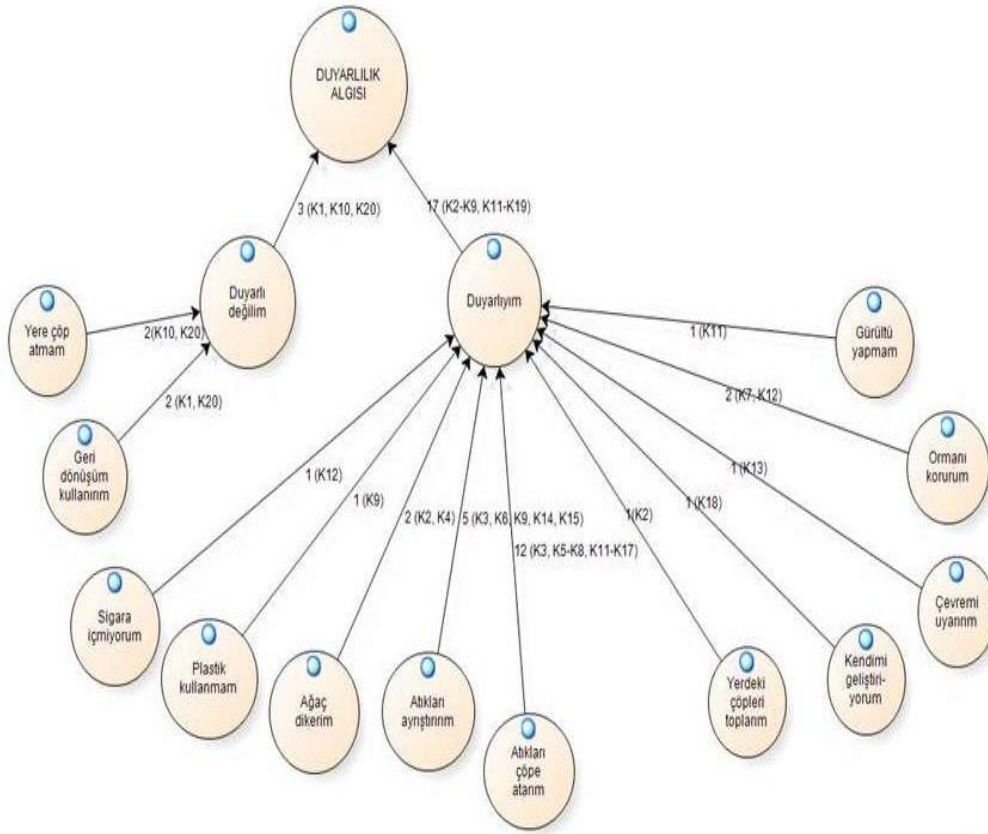
"...Hayvanları koruyarak ekosistemin sağlığını koruyoruz, dolaylı olarak da insanların sağlığını düşünüyoruz." (K12)

"Veteriner hekimler hijyene de özen göstermelidirler." (K15)

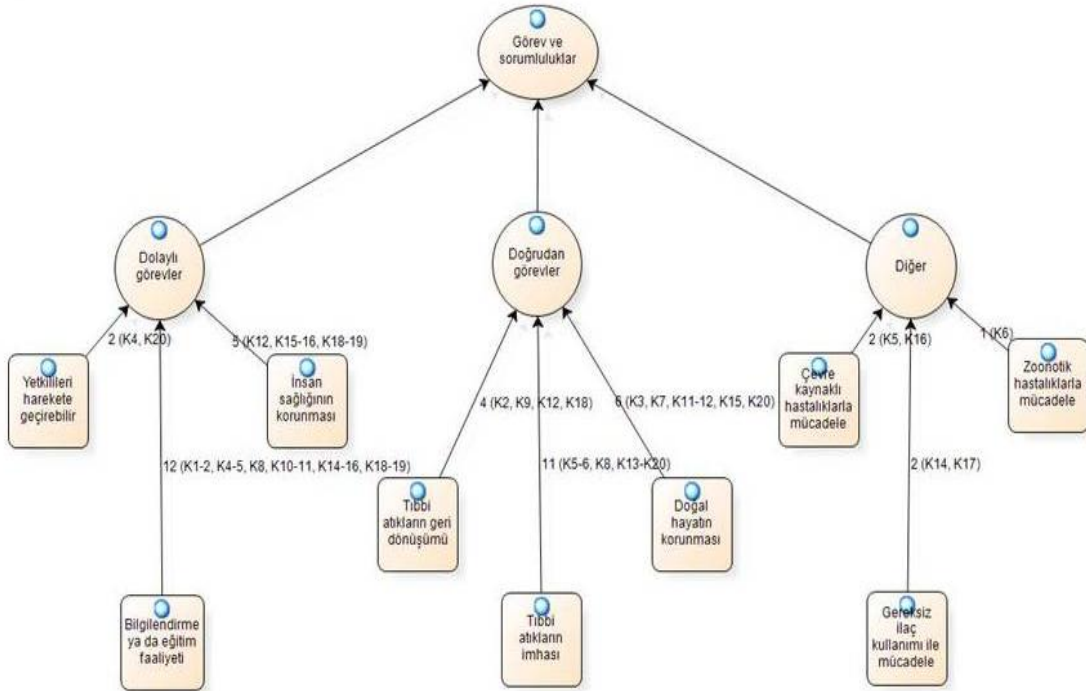
"Veteriner hekimlerin insan sağlığını da düşünmesi gerekiyor." (K16)

"Kamuda çalışanların da, halk sağlığı konusunda görevleri var." (K18)

"Veteriner hekimler insan sağlığını da düşünmek zorunda" (K19)

Şekil 3: Çevre sorunlarına karşı duyarlı mısınız? Çevrenin korunması için neler yapıyorsunuz?
Figure 3: Are you sensitive about environmental issues? What do you do to protect environment?

Şekil 4: Veteriner hekimlerin çevrenin korunması ile ilgili görevleri var mı? Varsa nelerdir?
Figure 4: Do veterinarians have duties about protection of environment? If yes, what are these duties?

'Doğrudan görevler' kategorisine dâhil edilen katılımcı görüşlerine göre, veteriner hekimlerin tıbbi ve hayvansal atıkların imhası ve/ya da geri dönüşümü konularında ve doğal hayatın korunması konusunda görev almaları gerekmektedir (Şekil 4). Katılımcılar, tıbbi ve hayvansal atıkların geri dönüşümü konusunda şunları ifade etmişlerdir:

"Çiftlikte çalışan veteriner bekimler atıklardan biyogaz üretebilir, gübre olarak kullanılmasını sağlayabilir. Bu şekilde hem çevreyi temiz tutabilir hem de atığın bile dönüşümünü sağlayarak faydalı bir şeyler yapabilir." (K2)

"Doğada çözümlülüklerine göre tıbbi atıkları, diğer atıklardan ayrılabilirler." (K9)

"Zararlı içerikli tıbbi atıkları ayırmak, ayrı değerlendirmek..." (K12)

"... Tıbbi atıkları değerlendirebilirler." (K18)

Tıbbi/hayvansal atıkların imhası konusundaki katılımcı görüşleri ise şu şekildedir:

"Mezhabadan bulaşan hastalıkları engelleyebilir; atıkları uygun şekilde ortadan kaldıracırlar. Aynı şekilde yem sektöründe atıkları ortadan kaldıracırlar..." (K5)

"Veteriner hekimler hasta hayvanların atıklarına ve tıbbi atıklara dikkat etmeli." (K6)

"Kullandıkları malzemelerin atıklarını ortadan kaldıracırlar." (K8)

"Zoonozlu atıkların imhasını sağlayabilirler, bulaşmasını önleyebilirler. Bunun yanında tıbbi atıkların imhasını sağlayabilirler." (K13)

"Otopsi sonrası hayvan atıklarını, tıbbi atıkları ortadan kaldıracırlar. Kimi zaman gömmek de yetersiz, yakarak veya uygun koşullarda ortadan kaldırmak lazım. Mezhabalarda steril bir ortam yok kontaminasyonu engelleyebilirler. Bu etler insan sağlığına zarar verir. Köpek besleyenler, dışkılarını toplamıyor, insanlara çeşitli hastalıklar bulaşabilir." (K14)

"Kullanılan atıklara ve kimyasal maddelerin imhasına dikkat etmek gerekli." (K15)

"Yavru zararlarının yakmak veya gömmek konusunda toplumu, hayvan sahiplerini bilinçlendirmelidirler" (K16)

"Kullanılan ilaç şişelerini uygun bir şekilde imha etmek gerek." (K17)

"Paraziter hastalıklarda atıkların yok edilmesini sağlayabilirler..." (K18)

"Hastalıklı hayvanların kesiminin dikkatli yapılması ya da sonrasında kontrollerinin iyi yapılması gerekiyor. Örneğin, Antraksta otopsi yapılmamalı, karkas ve iç organların imhalarına dikkat edilmesi gerek... Tıbbi atıkların ve diğer kullanılan ilaç, enjektör gibi malzemenin imhasının da sağlanması gerekli." (K19)

"Tıbbi atıkların yok edilmesine dikkat etmek, ilaç kutularını, enjeksiyonları, uygun imha etmek gerekir." (K20).

Veteriner hekimlerin, doğal alanların/çevrenin korunması ile ilgili doğrudan görevleri olduğunu düşünen katılımcıların görüşleri ise şöyledir:

"Veteriner bekimler doğal alanların temizliğine önem verilmesini sağlayabilirler." (K3)

"Hayvanlar üzerinde sorumluluğumuz var, hayvanların doğal alanlarının bozulmasını önlemeliyiz." (K7)

"Hayvanların temizliğine dikkat edebilirler" (K11)

"Doğal hayatın korunmasını sağlamak" (K20)

Ayrıca katılımcılar, çevreden kaynaklı hastalıklar, zoonoz hastalıklar, kontrolsüz ilaç kullanımı gibi konuları da 'çevre sorunları' kategorisine dahil etmişlerdir.

"Çevreden bulaşan hastalıkları önlemeye çalışabilirler." (K5)

"Veteriner bekimlerin, zoonoz hastalıkları iyi bilmeleri gerekir." (K6)

"İlaç kullanıyoruz, gereksiz ilaç kullanımı engelleyebilirler. Para kazanmak için gereksiz ilaç yazan çok veteriner bekim var." (K14)

"Toksikoloji derslerinde gördüğüm gibi zehirlenmelerin önüne geçmeleri gerekiyor. Topraktaki nitrat ve nitrit oranı bile hastalıklara neden oluyor." (K16)

"Özellikle tarım ilaçlarında, daha fazla kazanmak için çok ilaç satılıyor. Veteriner ilaçlarının kullanımında da dikkatli olmak lazım, veteriner bekimlerin her hastaya antibiyotik yazmaması, gereksiz ilaç kullanmaması gerekiyor." (K17)

TARTIŞMA ve SONUÇ

FÜVF öğrencilerinin çevre sorunlarına ilişkin görüş ve düşüncelerini belirlemek amacıyla yapılan bu nitel araştırmada, katılımcıların gerek Türkiye'deki gerekse dünyadaki çevre sorunlarıyla ilgili olarak, atıklar, ozon tabakasının delinmesi ve kirlilik (çevre, hava ve su kirliliği) konularının önemle altını çizdiklerini söylemek mümkündür. Bu sonuçlar, evvelce aynı amaçla; ancak farklı gruplar üzerinde yürütülmüş çalışmaların (Çelen ve ark. 2002, Özdemir ve ark. 2004, Erol 2005, Vaizoglu ve ark. 2005, Meydan ve ark. 2009, Kalıpçı ve ark. 2010 Şenyurt ve ark. 2011) sonuçlarıyla büyük ölçüde paralellik göstermektedir. Benzer biçimde dünyanın farklı bölgelerinde yürütülen çalışmalardan Helsinki, Moskova ve Talin'de, 13-18 yaş grubu üzerinde yapılan bir araştırma (Hokka ve ark. 1999) ile Amerikalı öğrenciler arasında yürütülen çalışmada (MacDonald ve Hara 1994) hava ve su kirliliğinin en önemli çevre sorunu olarak algılandığı sonucuna ulaşılmıştır. Yine Finlandiya'da tıp öğrencileri üzerinde yürütülmüş olan çalışmada, katılımcıların yarısından fazlası, en önemli çevre riskinin su kirliliği olduğunu beyan etmiştir (Kasma-Ronkainen ve Virokannas 1996). Ayrıca, Kalıpçı ve ark. (2010) tarafından yürütülen bir çalışmada, çevre mühendisliği öğrencileri, Türkiye'deki en önemli çevre sorunları sıralamasında hava kirliliği, su kirliliği ve atıkların en önemli sorunlar olduğunu ifade etmişlerdir. Bu çalışmanın sonuçlarıyla, yukarıda sıralanan çalışmalarda elde edilen sonuçlar

arasındaki paralellik, FÜVF öğrencilerinin, dünyada ve Türkiye’de yaşanan çevre sorunları konusunda farkındalığa sahip olduklarına kanıt olarak kabul edilebilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin üçü dışındakiler, kendilerinin, çevre sorunlarına karşı duyarlı olduklarını bildirmişlerdir. Ancak; gerek kendilerini duyarlı olarak tanımlayan bu katılımcılar gerekse duyarlı olmadıklarını ifade eden üç katılımcı, çevreyle ilgili neler yaptıkları yönündeki soruyu, atıkları çöpe attıklarını ve/veya ayrıştırdıklarını beyan ederek yanıtlamışlardır. Şenyurt ve arkadaşlarının (2011) bir grup üniversite öğrencisi arasında yapmış olduğu çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmış ve katılımcıların neredeyse dörtte birine yakını, çevreyi korumak için çöpleri yere atmadıklarını, çöp kutusuna atıklarını veya ayrıştırdıklarını bildirmişlerdir. Katılımcıların sadece kirlilik kaynaklı sorunlara odaklanmış olmaları, Oğuz ve ark. (2011) tarafından yürütülen çalışmada ortaya konan, Türkiye’deki en önemli çevre sorunlarının kirlilik kaynaklı sorunlar olduğu yönündeki sonuçları destekler niteliktedir. Bunların dışında çevre sorunları konusunda duyarlı olduğunu beyan eden katılımcılardan birisinin (K12) çevreyi korumak amacıyla sigara içmiyor olduğunu ifade etmesinin ilginç olduğu düşünülebilir. Beyhun ve ark.’(2007)’nin yürütmüş olduğu çalışma katılımcılarının üçte ikisine yakını sigarayı çevresel risk faktörleri arasında kabul etmişlerdir. Dolayısıyla bu çalışma katılımcısının tutumunun da, sigarayı çevresel risk faktörü olarak tanımlamasından kaynaklanmış olduğu düşünülebilir. Bir diğer katılımcının (K8) kendini geliştiriyor olmayı, çevre koruma için bir şeyler yapmayla ilgili sayması, üzerinde düşünülmesi gereken sonuçlardandır. Çevre bilincinin, çağdaş ve kendini geliştirmiş insanın kişilik özelliklerinin bir parçası olduğu yönündeki görüş (Türküm 1998) ve çevreci yönelim ile çevre dostu yaklaşımın eğitim seviyesi arasındaki pozitif yönlü ilişki (Alnaçık 2010) üzerinde düşünüldüğünde, bu katılımcının tutumunun daha kolay anlaşıldığı söylenebilir.

“Veteriner hekimlerin çevrenin korunması ile ilgili görevleri var mı? Varsa nelerdir?” sorusuna katılımcıların tamamının *evet* yanıtını verdikleri görülmektedir. Katılımcıların önemli bir kısmının veteriner hekimlerin toplumu bilgilendirme ve bilinçlendirme görevleri olduğu konusunda hemfikir oldukları görülmektedir. Ayrıca bazı katılımcılar (K4, K20), veteriner hekimlerin yetkili makamları harekete geçirme ve çevresel sorunları rapor etme gibi sorumluluklar üstlenmeleri gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu başlıkların dışında çevresel hijyen başlığı altında toparlanabilecek görüşler ile tıbbi ve paraziter atıklarla ilgili sorunlar konularında veteriner hekimlerin sorumluluklarının olduğunu beyan etmişlerdir. Veteriner hekimlerin, toplum ve çevre sağlığına odaklanan ve veteriner

halk sağlığı olarak adlandırılan (Stewart ve ark. 2005, WHO 2015) görev alanındaki sorumluluklarıyla birebir örtüşen bu görüşler, katılımcıların veteriner halk sağlığı konusundaki farkındalık düzeylerinin yüksek olduğuna işaret olarak kabul edilebilir. Yine katılımcılardan ikisi (K14, K17), özellikle veteriner ilaçlarının kullanımından kaynaklanan riskleri *“İlaç kullanıyoruz, gereksiz ilaç kullanımı engelleyebilirler. Para kazanmak için gereksiz ilaç yazan çok veteriner hekim var.”* (K14) ve *“Özellikle tarım ilaçlarında, daba fazla kazanmak için çok ilaç satılıyor. Veteriner ilaçlarının kullanımında da dikkatli olmak lazım, veteriner hekimlerin her bastaya antibiyotik yazmaması, gereksiz ilaç kullanmaması gerekiyor.”* (K17) şeklinde ifade etmişlerdir. Bilindiği gibi hayvansal kökenli gıdalarda, veteriner hekimliğinde kullanılan ilaç, hormon, vitamin, mineral ve benzeri maddelerden kaynaklanan kalıntı sorunu, insan ve çevre sağlığını olumsuz etkilemekte, günümüzde en çok tartışılan mesleki konulardan biri haline gelmektedir (Özen ve ark. 2010, Temamoğulları ve Kaya 2010, Sever ve ark. 2012). Sözü edilen ilaç ve maddelerin satışı, kullanımı ve izlenmesi aşamalarının tümünde yetkili olan tek meslek grubu veteriner hekimler olduğu için, veteriner hekimler kalıntı kaynaklı sorunlarda büyük sorumluluk taşımaktadır (Özen ve ark. 2010). Boxall ve ark. (2003) tarafından da, veteriner halk sağlığı ve çevre sağlığı açısından yanıtlanmamış birçok soruyu beraberinde getiren bir sorunsal olarak tanımlanan veteriner ilaçlarının neden olduğu çevresel riskler konusunun katılımcılarca da dile getirilmiş olması, katılımcıların veteriner halk sağlığı konusundaki farkındalıklarına işaret eden bir diğer kanıt olarak kabul edilebilir. Sonuç olarak; veteriner hekimliği öğrencilerinin çevre sorunları konusunda görüşlerini belirlemeye yönelik bu ön çalışmada, katılımcıların dünyada ve Türkiye’de yaşanan çevre sorunlarının farkında oldukları, geleceğin veteriner hekimlerinin gerek mesleki uygulamalarında gerekse toplum sağlığı ile ilgili konularda yapılması gerekenler konusunda farkındalığa sahip oldukları ileri sürülebilir.

KAYNAKLAR

- Aksoy B, Karatekin K.** Farklı programlardaki lisans öğrencilerinin çevreye yönelik duyuşsal eğilimleri. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi. 2011; 15(3): 23-36.
- Alnaçık Ü.** Çevreci yönelim, çevre dostu davranış ve demografik özellikler: üniversite öğrencileri üzerinde bir araştırma. SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 2010; (20): 507-532.
- Altunışık R, Coşkun R, Bayraktaroğlu S, Yıldırım E.** Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. Sakarya: Sakarya Kitabevi, 2005.

- Aslım G, Yiğit A, İzmirli S, Yaşar A.** Hayvanları koruma kavramı ve biyoetik çerçevesinde yaban hayatı koruma ve yaban hayatı geliştirme sahaları. *Kafkas Univ Vet Fak Derg.* 2012; 18 (4): 657-662.
- Berkes F, Kışlalıoğlu M.** Ekoloji ve Çevre Bilimleri. 2. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul. 1994.
- Beyhun NE, Vaizoglu SA, Mete A, Okur S, Ongun M, Orçan S, Güler Ç.** Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi 2005-2006 öğretim dönemi son sınıf öğrencilerinde çevresel risk algılama düzeyi. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni* 2007; 6 (5): 345-350.
- Boxall, AB, Kolpin DW, Halling-Sørensen B, Tolls J.** Are veterinary medicines causing environmental risks?. *Environmental Science & Technology* 2003; 37 (15): 286-294
- Cevizci S, Erginöz E.** İnsan sağlığı ile veteriner hekimlik uygulamalarının ilişkisi: "veteriner halk sağlığı". *İstanbul Üniv. Vet. Fak. Derg.* 2008; 34 (2): 49-62.
- Çelen Ü, Yıldız A, Atak N, Tabak RS, Arısoy M.** Ankara Üniversitesi Sağlık Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Çevre Duyarlılığı ve İlişkili Faktörler. 8. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi Kongre Kitabı (23-28 Eylül 2002), Diyarbakır, 2002: 421-425.
- Ek HN, Kılıç N, Ögdüm P, Düzgün G, Şeker S.** Adnan Menderes Üniversitesinin farklı akademik alanlarında öğrenim gören ilk ve son sınıf öğrencilerinin çevre sorunlarına yönelik tutumları ve duyarlılıkları. *Kastamonu Eğitim Dergisi.* 2009; 17(1): 125-136.
- Erol GH.** Sınıf öğretmenliği ikinci sınıf öğrencilerinin çevre ve çevre sorunlarına yönelik tutumları. Doktora tezi, Pamukkale Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Denizli, 2005.
- Hokka P, Palosuo H, Zhuravleva I, Pärna K, Mussalo-Rauhamaa H, Lakomova N.** Anxiety about environmental hazards among teenagers in Helsinki, Moscow and Tallinn. *Sci Total Environ* 1999; (234): 95-107.
- Hunter LM, Hatch A, Johnson A.** Cross-national gender variation in environmental behaviors. *Social Science Quarterly* 2004; 85 (3): 677-694.
- Kabaş D.** Kadınların çevre sorunlarına ilişkin bilgi düzeyi ve çevre eğitimi. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2004.
- Kalpçı E, Öztaş H, Özdemir C.** Çevre mühendisliği öğrencilerinin çevre ile ilgili bilgilerini günlük yaşama uygulayabilme düzeyleri. *Karadeniz (Black Sea-Çernoye More) Sosyal Bilimler Dergisi* 2010; (5): 41-53.
- Kasma-Ronkainen L, Virokannas H.** Concern about the environment among medical students. *Scand J Soc Med* 1996; 24:121-3.
- Keleş R, Hamamcı C.** Çevre Politikası. 5. Baskı, Pelin Ofset, Ankara. 2005.
- MacDonald WL, Hara N.** Gender differences in environmental concern among college students. *Sex Roles* 1994; 31(5-6):369-374.
- Meydan A, Doğu S, Dinç M.** Öğretmen adaylarının çevre sorunları konusundaki farkındalık ve duyarlılıkları. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi* 2009; (28):153-168.
- Nielson O.** Ecosystem health and veterinary medicine. *Can Vet J.* 1992; 33(1): 23-26.
- Oğuz R, Çakıcı I, Kavas S.** Yükseköğretimde öğrencilerin çevre bilinci. *SDÜ Orman Fakültesi Dergisi* 2011; 12: 34-39.
- Özdemir O, Yıldız A, Ocaktan E, Sarışen Ö.** Tıp fakültesi öğrencilerinin çevre sorunları konusundaki farkındalık ve duyarlılıkları. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası* 2004; 57(3):117-127.
- Özen A.** Bilgi Teknolojileri ve Bilimsel Dokümantasyon Metotları Ders Notları. Elazığ. 2003.
- Özen A, Yüksel E, Doğan Ö.** Veteriner ilaçları satış yetkisinin veteriner hekimliği açısından değerlendirilmesi: III. İlaç satış yetkisi ile kalıntılar arasındaki ilişki. *Kafkas Univ Vet Fak Derg* 2010; 16(5): 819-823.
- Sever E, Okumuş B, İnce S.** Erzurum yöresinde satışa sunulan kırmızı etlerde 17 β-östradiol, dietilstilbestrol ve zeranol kalıntılarının araştırılması. *Kafkas Univ Vet Fak Derg* 2012; 18(2): 267-272.
- Stewart C, Cowden J, McMEnamin J, Reilly B.** Veterinary public health. *BMJ* 2005; 331 (7527): 1213-1214.
- Şenyurt A, Bayık Temel A, Özkahraman Ş.** Üniversite öğrencilerinin çevresel konulara duyarlılıklarının incelenmesi. *SDÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 2011; 2 (1): 8-15.
- Tayar M.** "Veteriner halk sağlığına giriş". <http://mtayar.uludag.edu.tr/VETHALK%20SAG%20GRS.htm>; Erişim tarihi: 10.08.2015.
- Temamoğulları F, Kaya S.** Ankara piyasasında ince tabaka kromatografisi ve biyootografik yöntemle saptanması. *Kafkas Univ Vet Fak Derg* 2010; 16 (2): 187-191.
- Türküm AS.** Çağdaş Toplumda Çevre Sorunları ve Çevre Bilinci, İçinde: Çağdaş Yaşam Çağdaş İnsan, Ed; Can G, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.1998; s. 165-181.

Vaizoglu S, Altıntaş H, Temel F, Ahrabi AF, Aydoğan D, Bostancı S, Duran A, Koçkesen D, Turan N, Güler Ç. Bir tıp fakültesi son sınıf öğrencilerinin çevre bilincinin değerlendirilmesi. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni 2005; 4 (4):151-171.

WHO. “Veteriner halk sağlığında yeni yaklaşımlar”. <http://www.vhsd.org.tr/yayin/kitap.pdf>; Erişim tarihi: 10.08.2015.

Yıldırım C, Bacanak A, Özsoy S. Öğretmen adaylarının çevre sorunlarına karşı duyarlılıkları. Kastamonu Eğitim Dergisi 2012; 20 (1): 121-134.